

Микола ЗАКРЕВСЬКИЙ

**«МИ РОЗМІНУЛИСЯ З ЖИТТЯМ.
НЕ ТИМ, НАПЕВНЕ, БРАЛИ ШЛЯХОМ...»**

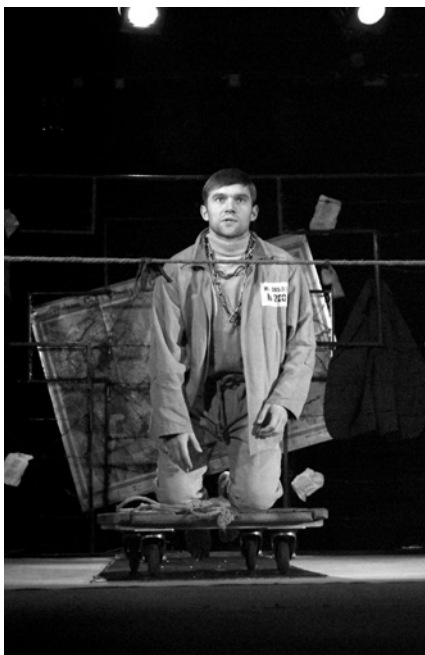
У цій роботі багато чого уперше: ідея вистави, що виношував довгі роки актор театру імені Лесі Українки Роман Семисал і він же запропонував для сценічного втілення; драматургічний сценарій з поетично щемливим багатозвучанням на тлі прозаїчно жорстокої документальної поліфонії; не за роками зріла режисура Ольги Гаврилюк і навдивовиж контурно містка і органічна сценографія Олени Корчиної.

Одне тільки лишилося незмінним: ставлення театру до творчого пошуку молодих і окрилених, яких «керівництво підтримало всім, чим могло і мало можливість допомогти», — як визнає один з акторів «Відомостям» одразу після прем'єри.

Вистава багатоасоціативна, пізнавальна і «впізнавальна». Ну хто не скаже (хоч раз у житті) услід за поетом: «Свіча горить, горить свіча, а спробуй — віднайди людину»?..

А чим не характеристика «керівної і скеровуючої сили» у відкритому зверненні поета у далекому 1970 р. до ЦК КПУ і КДБ: «Людина, що має іншу позицію, сприймається протилежною стороною за ... ворога. Гірко відчувати, що, забороняючи людям можливість мати свою позицію в житті, наше суспільство бере на себе відповідальність за їхню духовну чи фізичну смерть. Таке суспільство назвати гуманним не можна».

«Заборон» і перепон у житті Василя Стуса було з надлишком. Йдучи за авітбіографією, використовуючи вірші, листи, щоденники, документи і свідчення, автори сценарію не тільки вловили, як видається,

Виконавець образу Вавсиля Стуса у виставі Національного академічного театру російської драми ім. Лесі Українки Роман Семисал нагороджений «Золотою медаллю» Академії мистецтв України. Творці та учасники вистави висунуті на здобуття Національної премії ім. Т. Шевченка

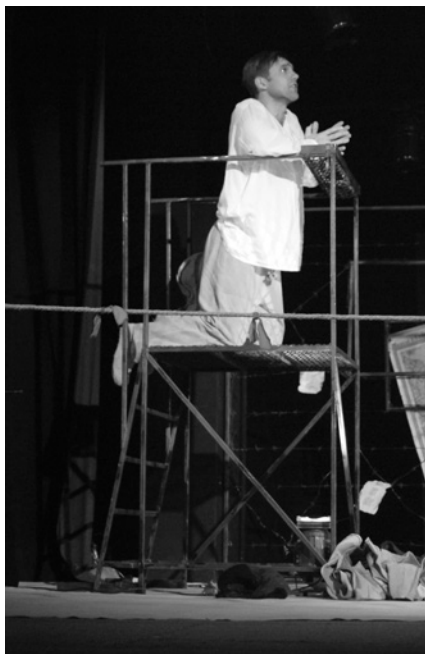
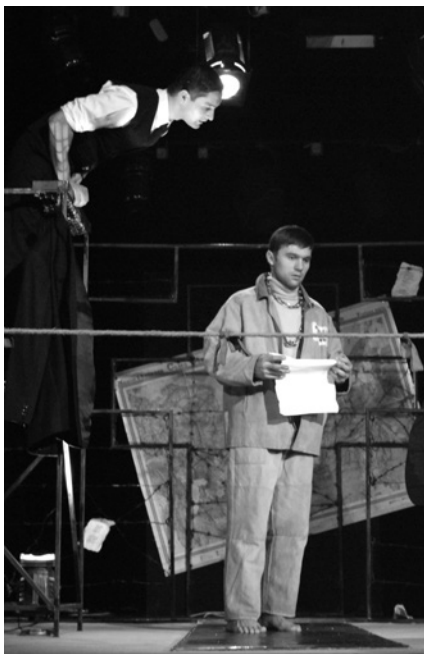
кардіограму почуттів, настроїв, думок Поета і Громадянина. Вони заглянули далі. І вустами Стуса-Семисала показали: «Страшна країна, яка потребує героїв».

...Колишній випускник історико-філологічного факультету Педінституту у 27 років намагається видати свій перший поетичний збірник «Круговерть». Однак видавців не влаштовує його «ідейно-художні критерії». І другий збірник Стуса «Зимові дерева», не дивлячись на позитивні рецензії, лишається під сукном. Як і наступні дві найталановитіші книги, до речі, видані вперше на Заході, але не в нас за життя поета.

«Довкола мене — цвинтар душ на білім цвинтарі народу» — звучить зі сцени і б'є на сполох у серця. Тому що «круговерть» переслідують, і тепер вже зі справжніми — зимовими деревами — стає відправною точкою його долі.

Власне, все життя поета — це спроба вирватись з табору: чи то ідеологічного — в поезії і фактичного — у житті. На це вказує сцена з колючим дротом по периметру, в глибині якої карта СРСР, окантована табірним «павутинням». А в її центрі хрест — з тим же металевим колючим «орнаментом», крізь який Стус у напружено-драматичні моменти життя проходить, як крізь Голгофу. Проходить після суду інквізиторів...

Людина-система, вона тут, вона поруч зі Стусом: чи то в особі ідейно-непохитного філолога-цензора, чи то у личині ортодоксального

Сцени з вистави «Іду за край»

слідчого, а трапляється — і лікаря-ката... Між персонажем Романа Трифонова і поетом Стусом-Семисалом точиться безперервна боротьба не тільки за право насмілитись мати свою поетичну і людську позицію, але й за життя.

Двічі засуджений, просидівши 12 років у таборах суворого режиму тільки за те, що «він пише свої поезії українською, а це інтерпретують як антирадянську діяльність» (так в одному з радіоінтерв'ю скаже про українського поета-дисидента лауреат Нобелівської премії Генріх Бьоль, який висунув і Василя Семеновича 1985 р. кандидатом на це звання), неодноразово був у тюремних катівнях на волоску від смерті. Від голодної — у наслідок акції протесту або солідарності з репресованими. Від фізичної — коли роз'ятрювала ідеологічна виразка...

І все це в глядному залі шкірою відчуваєш, серцем сприймаєш, але розумом не збагнеш, не хочеться збагнути... Коли біль від шлункової

Сцена з вистави «Іду за край»

кровотечі (йому вирізали дві третини шлунку) стала нестерпною, Стус попросив лікарської допомоги, але почув: «Я спочатку чекіст, а потім лікар. Підпиши покаяніє».

У ці хвилини стає відчутно наочною епоха «розвиненого» тоталітаризму по відношенню до людини та її прав з її однодумством як вищою формою демократії та одноголоссям як вищою оцінкою культурних «настанов» і партійних «постанов».

Втім вона, людина, такою не стала. В усякому разі Стус не став. Почуття власної гідності і духовної незалежності у нього величина постійна, незалежно від умов перебування і самопочуття. І незважаючи на збайдужілість соплеменників за літературним цехом. Тих, які у зверненні до Голови КДБ СРСР Юрія Андропова і першому секретарю Спілки письменників товаришу Маркову називали себе «українськими радянськими письменниками», і рішуче засуджували «тих, хто загруз у націоналістичному болоті і не покаявся у своїй антирадянській діяльності»...

«Ми розминулися з життям. Не тим, напевне, брали шляхом...»

Сцени з вистави «Іду за край»

Народ і пані Історія, підніміть засіву! І скажіть правду.

Ні, імена тих самих «інженерів людських душ» у виставі не прозвучали. А троє з них стали народними депутатами. Хтось одержав звання «Героїв України». Напевне, сцена — не місце для зведення рахунків, не лобне місце для нині живих корифеїв «літературної України». Хоча як знати...

...Вистава «Іду за край» впізнавана. І пізнаванна. І багатоасоціативна. Вона насичена дією — надривно-трагічною (коли Стуса позбавляють прав на прощання з батьком, що помирає на далекій Вінничині, на щорічне побачення з дружиною Валентиною, на зустріч з сином). У цих мізансценах двоє Романів зіграли захоплюючий «жорстокий романс», у фіналі якого «чекіст» визнає свою поразку і кидає слова гіркого каяття у зал: «О, праведність на службі у порока».

А ще вистава про любов. Тому що Стус зі сцени відкриє, і в це хочеться вірити, чиїсь зашорені у політичному, літературному та іншому протистоянні очі: «Любов — це єдина квітка, яку подарував нам Бог».

«Киевские ведомости», 5 жовтня 2006 р.